

ներ, թաղեր, յանձնատնակները ևր ջա-
նան օր օր իտալացիները անոց երկուսը
գիտաբար իրենց, մասնատարակն հայ
կառուցները, որ մայրաքաղաքի գոր-
ծերուն կայուն և ստացաբար լինակին
հանգչեալ տնիս են չարած ան սնու-
սան են:

Ասանցմէ զգական մաս մը՝ չըխեմը
ինչ լատանութեամբ՝ պարտաւորու-
մայն է գրական ու լրագրական գործե-
լուն ձեռնարկել իրեն միջոց ապրուստի,
ստանց նկատել՝ որ արդէն տեղւոյն
գրականները չունենին նոսրանմէկ լինակ
ը և պէտքէն շատ խնդրած էր այդ
ասպարէզը (*), գրելու լինակ երբեք չէ
կրցած ապրեցանք նոս:

Բարեկէն այս եկող նպատակներուն
համար եղած և ըլլալիք տպատարար մնա-
յուն և ամուր արիւնքն մը ստէկ նեղի
հալիս դիտել կրնան բաւել անոց չարա-
վական մը առօրեայ պիտոյից, և կարօտ
անդգնութիւններ արտաբ մնայ միշտ իր
գրչապատարարական լինակէն մէջ,
և համար թուրքական շրջանին ու դրա-
մապէս տաղանապակ լինակը պիտի մասնէ
այդ թշուառներն ալ տաղանապ շրջու-
թեան և յետին աղաքատեման:

Ինչպէս կը լսեմք՝ ստանց կէսէ ակնին
գործելու պարտաւոր և կարող ըսողներ
որ, որ դուր կը հետադիման մայրաքա-
ղաքին հին գործերուն, ձեռնական աշ-
խատակից արտեւաններու, բնակարա-
ման, ծառայութեան, սննդականութեան
և ինչ որ մայրաքաղաքային չկր-
նար ընել և գրուած են օտարազգի գրե-
նակները:

Բաւական մասին գիտակ մայրաքա-
ղաքին ու առհասարակ քաղաքներու ըն-
թացիկ գործերուն անհատաւոր և արդէն
գրուած անարականութեան մէջը կը
ներկայացանք, այսօր խաղաղական ու
շատ գործնական անարարի մը անոցը, որ
հանրապետութեան ստանձնած են առ հաս-
տակ գործերն եկողներուն հոգը:

Բնակիչի նապաստելի մարտարական և
գրեցէն միջոց, ինչպէս արեւելք Սեւ ծով
պիտի, ինչպէս եւրոպական ինքնաշարժի
դպրատուն հայկական և Բրիտանիայի
կրթացումը չենքուն մէջ՝ իր 100,000 ար-
տավարի շատ տրամադրելի գիտներին
կան անգլիական համար. ստանց ճով
Թուրքիան և Յունիստ և տեղային Հայերէն
ալ փոքրամասնութիւն մը արդէն շատոց
օրեան են բանարդիւնելի, միջոցէնի և
արեւմտեց մշակաբարութեան, որ կ'աղա-
կան իրենց գործերը անհարգ և ոգիւս
պահիկ կենցաղ մը ստանով տեղայ:

Պէտք է քանակի օրեան զալթական-
ներէն ընդունակ մաս մը՝ արդար ըս-
խումով՝ զուր երբեմնի հողերուն վրայ՝
գրեցէն գրելու կարգով տեղայիններէն
կամ իրեն իսկ մէջէն փորձագէտ երկրա-
գործներ, ու պատմական իշխանութիւն
և երկրագործական պանքէն հայկայի-
լով անոցը պէտք եղած մշակական գոր-
ծիքն ու սնունդները՝ տեղայիններէն
հին պարզեցիկ հանդերձանքով, որպիսի
որ հարկ ըլլայ սկզբնական գիշերակց արդի-
ւոր մը համար: Հերկուսի և ցանքի օրերը
կը ծառին և առաջին տարեան համար
կարծար գործողութիւններով շատ զիւր-
պիտ ըլլայ՝ համաժամանակ՝ գիտելի
անոցներ հոգիք մը չափ իրենա-
նական և բնականական այդ բարեբե-
ղիւններուն վրայ, որ երբեմն անարտա-
նոցն էին համար արեւելեան եւրոպայի:

Միայն Չառլէսայի իրենց կողմէ Սէյ-
վի-օվանի կրնայ պարզելով անոցներ և
գործնականը 100ի մաս տուն, և աշխա-
տելու կամը ունեցող անոցը Թուրքիան
մը՝ արդը անտեսելու կրնայ ար-
դիւնականը իրենց համար մնայուն լինակ
ըր բնական բարեբաւութեան՝ աղաւա,
հաստար, խաղաղիկ, աղաւա օղով,
հոյճի հողով, մարմը ք ջուրով, և ու աղա-
տեղ կերէնով, այլ, իրենց հոգն ստանձնող-
նէն ալ պիտանին հոգեբն և յուսանաւ
գործունեներէն, որ պարզապէս թաղաքաց
նախապաշտը կը թուեն:

Կ. Պոլսոյ մէջ խռուած տպավոր-
անդապաճի փաղաքաները, դրազե-
ներն ու խառնակները՝ զան զայս լաւա-
զոյն եղաքայրութիւն և մարդկութե-
թիւն չեն կրնար ցուցնել, փոխան ամէն
րիւսէ ու սերունդի բարոյները, գրեւոր և
նախաւոր՝ միայնակ և անդիմով բուն
գործին զուրով, խաղաղանով երկրա-
գործութեանը, որով և ստաց խաղաղող
հանդիմանալով գործնական երկրաբար-
ութեան բնութեան այդ բնույն և սիրա-
բարտ անդաներուն վրայ:

Նոյն ձեռնարկը կրնայ յաջողիլ առա-
ւելուն ներսի ընդարձակ գաւառներն ալ
և քանից երկրին ամուս. կարտաւեանց
առջեւ արիւնքներ յորդանք մը ամուր,
որ ալ պիտի չկրնան միջոցներ անտու-
գութեան, անարարութեան և անպա-
տեմութեան աղտոտ անդերը:

Անս քուն նկատի գործը դուրսիցնե-
րուն համար, որ ինչ մնայուն բարեբա-
տութեան ստանդար, ահա՝ բնութեան ա-
զատ ասպարէզը, ուր մարդկեան և
մարդկեան մեծ հոգիները՝ կ'ընկնանու-
նեն, Կատաներ, Թուրքիան ու ձեռնակ-
նոր:

Օրեան ու Սահմանադրութեան եղած
են զիւրադարձեալ եզրակացում, որ հին
հայրենիքն է երկրագործութեան, Յունի-
ստեան, որ համաբարութեան և մասնա-
ւանց երկրագործական գիտութեանց, Ի
ստիպալէն, որ երբեք Վերջիկը նման մնա-
կական փիլիսոփաներ, Թուրքիան, որ
բոլորականապէս աղաքային աշխարհ
մէն է ձայնատուր մըլտ խաղաղութեան
և քրիստոնեայ եղաքայրութեան (*) Ամերի-

կայէն, որ երկրագործութեան լուստուր
անդիլի աշխարհ մնն և երկրագործութեան
ու պարտութեան Ապրանտիս մը:

Միւր Թուրքիան ալ, այն զանցնող և
բարեբեք երկրորդ, Իմէ անտեսելի նախա-
հոգութեամբ՝ կրնայ յարգարարի, մասնա-
ւանց ներկի կարտաբար շամար տեսնո-
մը անկարող երկրորդութեան բարոյն-
թեան և ստուտ ու ճշմարիտ խաղաղու-
թեան, որուն համար 125 ակնի տարրին
բաղաւ, ոտքով, լիզուտա և հողով աշ-
խատած է անարմատարար

Յ. Ի. ՄԱՐԵՐԵԱՆ

ԹՈՒՐԷ ՄԱՍՈՒԼԸ

Հիւսիսէն ծանոթ պէ, խաղաղ Փակինի
մէջ Օսմ. Բաղիդէն հրատարակած ծրա-
գրէն վրայ, կը գրէ թէ այս ծրագիրը
անշուշտ թէ՛ մեր երկրին և թէ արտա-
սահմանի մէջ մեծ ուշադրութեամբ և
լըջօրէն պիտի քննուի և խնդրող տար-
կայ պիտի ըլլայ: Արդարեւ մեր երկրին
մէջ գիւս քաղաքական կուսակցութիւնները
գոյութիւն չունեն. բոլոր Թուրքները, բո-
լոր Օսմանցիները, այսօր միակ մէջ խումբ
մը՝ ապստամբներու խումբ կը կազմեն:

Օսմ. Միւսթիկան և Յաւաշէյիւթիկան
Բաղիդէն ծրագիրը ըսել է՝ մեզ համար
մեր հայրենակիցներէն մէկ մասին, իսկ
օտարներուն համար ալ մի մասին Թուրք
տարրին ծրագիրը ըսել է, որ Օսմանե ըս-
լոր Թուրքներն ալ այսօր մէկուր Բաղիդէն
չուրքը միացած ըլլալով, իրենց փանկեղոր
և հաւաքանին կիցունն ալ այս Լինկուս
թիւնը եղած է:

Օձ-Խալաթ տարրերն ալ մասնակցութիւն
ունեն թէեւ այս Լինկուսութեան՝ բայց ու-
րովհետեւ Թուրքները մեծամասնութիւն կը
կազմեն Բաղիդէն ծրագիրը Թուրքները
ծրագիրը ըլլալու: Հանգանակը ունի
Արդ տեսնեք թէ այս ծրագիրը ո՞ր առ-
սիման կը համեմատի ոչ-Խալաթ Բաղիդէ-
ներու ծրագիրներուն հետ: Նոյն պէտք և
խառնակութիւն թէ Օսմ. Բաղիդէն Յոյնե-
րուն «Կրծմական առանձնաշարժներ»
ստանաւ խնդրոյն մէջ չափ հաշարար
ընթացք մը բռնած է, քանի որ ծրագրին
10ը յօդուածը կը արտաւայել որ կրծմա-
կան բոլոր արտոնութիւններուն, ստանա-
նաշարժներուն պատճառներն սկզբուն-
քը անվթար պիտի մնայ: Արդէն շատ
ընական էր յաւաթ թէ Սահմանադրական
փաղաքիւնը չալին զալքը բանակարա-
ման վարչութեանը իսկ պայքանած
կրծմային պատուութիւնները: Միայն թէ,
ինչպէս անցկանքը գրեցին, Յունաց
Պարտիսարէն հետ մեր ունեցած տեսու-
ցութիւնէն յետոյ, կրծմայի առանձնա-
շարժներուն աստուածքը շատ անպատե-
կան հանգամանք մը ունի: Պարտիսար-
քանը՝ հանրային կրտսնից հետ արդեւ
թիւն ունեցող պարագաները. մէկ մասն
ալ այդ առանձնաշարժներէն նկատուի, և
կը պիտի թէ՛ օրինակի համար ունեցող
ամբաստանած կրքական մը 12 եւրո-
կայութ՝ բաղկացաւ կրծմայիններէն ար-
Առեւանի մը առեւ. պիտի գաւառի: Բայց
պէտք է զիտնալ թէ՛ մերք ո՞ր ստանի-
քն որ ալ համեմատութեան ոգի մը կրնայ,
չենք կրնար ընդունիլ որ օսմ. հայրենի
կրտսնները այս կերպով մեղմուն
թիւն, ճիշդ է որ այս խնդրոյն երկու կող-
մին համար գործողիկ կերպով կարող
գրութիւնը անկարելի բան մը չէ:

Օսմ. Բաղիդէն 2ը յօդուածն ալ
ոչ-Խալաթ օսմ. հայապահպանութեան
րական ծառայութեան մէջ մասնուն միջ-
բունը կ'ընդունի, մեր Հայ հայրենակից-
ները այս մասին բնաւ գիտարարութեան
չեն յարուցած: Նոյն իսկ երկրական թիւ-
թիւրը գրած էին թէ՛ Հայ հայրենակիցնե-
րը այժմէն պարտաւոր են կրտսնուր զին-
ւոր գրուելու: Թուսիկը հալանք Մանշա-
րից զապներուն մէջ արեւն թաղող, բայց
և այնպէս քաղաքական հաւատար կրտ-
սններու չարժանացող Հիւսիսներն ալ
պարտաւոր են ընդունելու այս ծառայու-
թիւնը: Իսկ մեր Յոյն հայրենակիցները
թէեւ սկզբունք կ'ընդունին այս առա-
ւելուքը՝ բայց մանրամասնութեանց մասին
ճարել մը վերապահութիւններ ցոյց կու-
տան:

Այս խնդիրներէն վերջ պարզեցում
խնդիրը կուգայ. մասնական Օսմ. հա-
մայնքին մէջ արդող ոչ-Խալաթ տարրերը
մեզից յայտնին կորեկով Խաղաղութիւնը
իրենց անկախութիւնը ապահովելու: Եւ
կամ իրենց ազգակիցներէն եղող ուրիշ
կուսակարութեան մը միանալու: Նպատա-
կաւ՝ իրենց բոլոր ջանքերը դպրողներուն
տանք էին. անոցն համար փրկութեան
գիտարանց միջոցը դպրոցն էր. և ահա
ստոր համար է որ, ո՞ր կողմը որ նայե-
նու ըլլանք, Բրիտանիաներու դպրողները
Թուրք վարձարմաններէն աւելի կուսակա-
ւոր և յաւանարելի կը գտնուէին: Այսպե-
սաւորներուն կողմէն իրենց վարչութիւ-
նը և գիւրքերը շատ հեռու են Օսմանե-
կան Միւսթիկանը կազմող «Նպատակի»
հետադիման գաղաքարէն, Խնդիրներն
որ մասնակաւ Խրտսնը ունենին այդ
կերպով ընթանալու, բայց սակեց վերջը
Ասիկց վերջը՝ մերք մեր ոչ-Խալաթ հայրե-
նակներուն անկիցմութիւնն ու մարդու-
թիւնը իրենց վարձարմաններուն տալիք
ձեւէն, այս հաստատութիւններուն նկատ-
մամբ իրենց յայտնելիք պահանջներէն
պիտի դատենք ու իշուենք: Օսմ. Բաղի-
դէն փափաքելով որ բոլոր Օսմանցի դու-
սակներուն միօրինակ կրքութիւն մը ու
գաղափարակութիւն մը տրուէ, իր ծրա-
քին 17ը յօդուածին մէջ պայման դրած
է որ նախնական բոլոր վարձարմաններուն

մէջ օսմանեան լիզուն ուսուցում որ պար-
տաւորէ ըլլայ:

Վերջապէ Օսմ. Բաղիդէն իր ծրագրին
12ը յօդուածով կ'առաջարկէ ջնջել Սահ-
մանադրական Օրէնքին 113ը յօդուածը,
որ բարոյական կը հակառակ անձնական ա-
զատութեան սկզբունքին հետ: Արդարեւ այս
յօդուածին համեմատ, կուսակարութիւնը
խնդրով օտարկանութեան կողմէ կուսար-
ուած քննութեանց, երկրէս գուրս կրնայ
փաղաղ բոլոր այն անձերը որոնց ներկա-
յութիւնը փաստաբար կը նկատուի, ստորա-
կայ չունենք որ Արդին տեղով անհա-
նրեր միանալով պիտի ջնանա որ այդ յօդ-
ուածը ջնջուի ինչպէս Օրէնքին:

ԿԵՐՍԱՒԱԿ ԵՐ ՇՈՒՐԱՐԷ

Հալապ երկրագործի օրուսն թուականով
Հուլիսն առ հեռագիրը ստացած է. — ձու-
նալի s'իպալիա Կ. Պոլսէն հեռագիր մը
ստացած է՝ ծանուցանող թէ Կրծմանիս
Կալիստի ակէլն առք հանգամանք մը
տալու Թուրքիայի վրայ, փասն զի
կը մարդուք Թուրքիայի շուր գործիւնը
թէ կը համակիր Անգլիոյ ու Յունասի-
լով, Վալիսի խանի մէջ գումարներ կ'աշ-
խատեն: Կ. Պոլսոյ մէջ գաւառ արտա-
րութիւն մը գործած է այն իրողութիւնը
թէ Վերջէն կարող մեծ պատիւներ ըրած
է Պերիքի օսմ. նախորդ դեպքերին, որ
երկրագործ-Թուրքներուն պահանջումով
կու կուտած է:

ԹՈՒՐԷԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԱՒԱ

Անգլիոյ արտաւոր գործող խորհրդա-
կանը վերջերս, Լոնտոնի օսմ. դեպուս-
Իթիքով փայտիկ հետ տեսակցելով, առ յաշ-
արարական խնդիր բերե է:

Պ. Կելզի միջադէպին մէջ Օսմ.,
կուսակարութեան տեսակցող շատ իրա-
ւանք է, սակայն այդ միջոցն այս կարգի
խնդրոյ մը երեսն համարի ցուցայի է:
Անգլիայի Թուրքիան արժանի պարգայք մը
պիտի ըլլայ երբ Ֆերիսիան իշխանը,
առվթար օգտուելով, իր երկիրը մէկ ան-
կախութիւն հռակելու: Սոփիայի մեր ներ-
կայութեան միջոցաւ յանձնարարելիքը
Պուլկարից զալթիւնն որ միջադէպը կար-
գալիքն առնելու պէտք է հաշտարող
կերպով վարուի:

Թալիսի կ'ընտանք թէ Բեդերպուրի-
զալթիւն ալ ոչ պիտի տայ Անգլիոյ կու-
սակարական այս ընթացիկը:

Օսմ. կուսակարութիւնը, ինչպէս
ծանուցուեցաւ, բողոքած էր Պուլկարից
այն ընթացիկն զի՞մ որով Բուսիլի եր-
կակալութիւնը Արեւելեան Բուսիլի մարդ
զիւրաբարին կերպով գրուած և է Լին-
կուսութեան չի կերպարմանը: Բ. Կրսն
այդ բողոքագրին մէջ ըրած է թէ եր-
կակալութիւն մասին պարզաբար կուսակար-
ութեան ընթացքը դաշնադրութեանց արա-
մարդութիւններուն հակառակ է, և թէ
երկակալութիւնը պարտանալութիւնը թիւն.
թող ըրած են, սակայն մէկ քանի օրէն
խնդիրը կարգադրուած է. հեռագրաբ
պուլկար կուսակարութիւնը նոյն գիշերը
գրուելով կէք ուրիշ խաղաղ նպատակ
մը ունի, պէտք է զիւրաշուտ: Ինչպէս
հեռագիրները ծանուցին, Սոփիայի առա-
րական ու գրեմանական ներկայացուցիչ-
ները այդ մասին բողոքած են պուլկար
կուսակարութեան: Ջրոյցի մը նայելով
զուլկար իշխանապետութիւնը կը յայտա-
բար թէ Պուլկարիս մեծ փառանքն են
Թալիսի և երկակալութիւնը պարտանալ-
թեան ընթացիկն հեռագրութիւնը:

Իթիլիք Կ. Պոլսոյ թիւթիկիցը, Ե-
րէկ իրենց, հեռագիր մը ուղղորդ կ'ըն-
տան ծանուց թէ երկակալութիւն և Պ. Կելզ-
վի խնդրոյն համար տեսանցած է արտա-
քից գործող նախարար Թէվֆիկ փայտիկ
հետ, որ յայտարարել է թէ երկակալութիւն
խնդիրը երկու-երեք օրէն բարեբար կար-
գադրութեան մը պիտի յանգնի և թէ Պ.
Կելզի միջադէպին համար ալ Մեծ-Եւ
պարզաբար Բուսիլի փայտ կը բանակցի Պուլ-
կարից արտաւորին գործող նախարարին
հետ, որով խնդիրը երկու կողմէն միջիւ-

— Պարզեց զիւրաքին 400 ոսկի նու-
րեց Բուսիլի մէջ Անգլիոյ խանի կուսա-
կիցներուն:

ԳԱՆԱՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Վանիս սեպտ. 8 թուականով կը հե-
ռագրին թէ Շապուս գաւառական կու-
սակարին իր զիւրէն յայտնաբերուած ոչխարան-
տեղական կուսակարութեան ճիւղաներ
են, տեղերը երեսն կիլոմէր են արը-
ուելու պայմանով: Հեղինակներն ալ կը
հայտնուին:

Խորքերիցն սեպտ. 10 թուականով
ստանաւ հեռագիր մը Նայելով, Սիւսի-
նի մէջ ապաքինութեւ ձեռքէն ստանա-
ւելարները Անույ տեսակցին կուսակա-
րութեան զիւրան և տեղերուն վերա-
գործուելու համար:

Երեսպակով կուսակարի Սուսի-
պէ չարեքագրի օրը նոյն տեղը մասն-
նեկով, պայտնային ձեռնարկէ է:

Եւսիլի է. գործարանային հրաժա-
նատարներն ու պայտնայ խնդրած են չելի-
չել իրենց անտեղանկները, փասն զի Ե-
զած յաւելումներ արդինք են Եւսիլի
մէջ ապրեցանքն պարտանալ, և ոչ թէ
կողմնակցութեան:

Պոլսոյ, Հերքէն ու Սեւ Լիւրան
ժողովուրդին խալաւ ու քրիստոնեայ կարգ
մը անհասկեր Շուրար արտաւարներէն,
արտաւոր թիւթ քրիստ. նման զապա-
քական պատմաներու բերմամբ նոյն տե-
ղանք թէ Բուսիլի երկակալութիւն կու-
սակարները ստիպուին միջիւն Թրքիայ
հեղ Կրքիսին, ուրիշ պուլկարական լու-
րանդիները կը ստանին կուսակարներ:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՅՈՒ ՄԻՈՒԲԱՆ

ԲՈՒՐԻԷՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Պուլկարից Միւսթիկան Բաղիդէն Պ.
Կելզի միջադէպին համար գումարուե-
ցաւ, քանապա հուսակցութեանց պատ-
կանող անձերն ներկայութեան: Այդ
պատիվ պահանջուեցաւ համարադրա-
տեղական, որուն գլխաւոր կէտերն են հե-
տեւանքներ:

Թուրքիայ և Պուլկարից միջիւն չա-
լանան շատ մը կէտեր կան որոնք բաղ-
մանիւ հետեւեալներով համահաստատ
և Անգլիոյ մեծ անձնապարտութեանց կա-
նալու պատճառով զանազան ու անտեսակա-
շարժներ կը բաղկանան: Անոցը զապա-
քական շարժեր կ'առնուի և անկողին Պա-
քանը պալլանեան Պուսիլեանց վար-
չարէն:

գաղափարութեան մէջ: Սահմանադրական
փաղաքիւնը մեծարեք է օսմ. երկիր-
ներու մէջ արդող բոլոր ազգերուն հա-
մար: Այստեան չընթանի պէտք է աշ-
խատիլ Օսմ. Տէրութեան ու Պուլկարից
միջիւն մերձեցում մը ստալ ընդլուս. նա-
խադրութեան ու սահմանադրական բոլոր
պուլկար ընդլուսները պէտք է ջնանա որ
Պուսիլեան կենսական կարելի եղածին
չափ ընդարձակ մասնակցութիւն մը ու-
նենայ գաղկար տարրը:»

Պ. Նալէվի, համադարանի նախորդ
անօրէն Պ. Կելզի և երկակալան Պ. Մի-
շիլ, այս օրերս, Թուրքիա պիտի այցե-
նեն, Միւսթիկան Բաղիդէն գաղափարա-
կիցներ չաւելու: Նպատակով:

ՊԱՐԱԿԱՍԱՆԻ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԱՅՈՒ ՄԻՈՒՆ

Ինչպէս երկ ծանուցինք, Պարսից կու-
սակար կրծմական պարտաւոր հրատա-
րակած է Շահին զէմ, որով Լէն 70 առ-
րկան բոլոր Պարսիկները պէտք է մաս-
նակցին արդ. պարտաւորին: Նաեւ թէ Կ.
Պոլսոյ արդ Պարսիկները, երկ, Իրենց
խառնութեան ու փառնատունները փակե-
լով, Վալիսի խանի մէջ գումարներ կ'աշ-
խատեն: Գումարուն գումարուն միջև խանի
քանի պարսիկ երկակալներ զիւրէնց զեւ-
պատանաւ: Աստուգ յայ

